

ціннісними орієнтирами суспільства. Саме завдяки такому підходу можливо сформувати внутрішньо узгоджену, історично чутливу концепцію цифрового права, релевантну як для теорії, так і для практики нормотворення та правозастосування.

Література:

1. Пекарчук В.М. Історико-правові дослідження : особливості методології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 42-44

2. Кучук А.М. Право в умовах постмодерну: правовий дискурс: монографія. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 130 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-134>

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ

Кунц Станіслав Вікторович

аспірант кафедри міжнародного та європейського права,

Державне некомерційне підприємство

«Державний університет «Київський авіаційний інститут»

м. Київ, Україна

Проблема дослідження. Проблематика міжнародно-правових стандартів у сфері права на освіту характеризується низкою суперечностей. З одного боку, у міжнародних актах чітко закріплено універсальні положення щодо доступності та якості освіти. З іншого боку, значна частина цих норм має декларативний характер, що ускладнює їхню практичну імплементацію.

Науковці підкреслюють різні аспекти цієї проблеми. Так, П. М. Рабінович акцентує на розриві між універсальністю стандартів та їх реальним застосуванням на національному рівні. С. З. Чорна звертає увагу на недостатність процедурних механізмів забезпечення стандартів у багатьох країнах. Л. Р. Наливайко та К. В. Степаненко наголошують, що наявність формально проголошених гарантій не завжди забезпечує реальний захист, особливо для вразливих груп населення. Зарубіжні дослідники (J. Donnelly, T. Altwicker) підкреслюють проблему неоднакового тлумачення стандартів різними державами, що призводить до нерівномірності їх застосування.

В Україні ця проблема загострюється через воєнний стан, масову внутрішню міграцію та необхідність гармонізації законодавства із правом ЄС. Попри наявність відповідних норм Конституції та спеціального законодавства, зберігаються бар'єри щодо рівного доступу до освіти, зокрема для дітей з тимчасово окупованих територій, осіб з особливими освітніми потребами та представників національних меншин.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз поняття та сутності міжнародно-правових стандартів забезпечення права на освіту, виявлення ключових проблем їх реалізації та формулювання авторського визначення цього поняття.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання:**

- з'ясувати дефініцію «міжнародні стандарти» у міжнародному праві;
- розкрити зміст поняття «міжнародні стандарти прав людини»;
- дослідити специфіку міжнародно-правових стандартів у сфері освіти;
- проаналізувати наукові підходи вітчизняних і зарубіжних авторів до визначення цього поняття;
- запропонувати авторське визначення міжнародно-правових стандартів у сфері освіти.

У широкому розумінні міжнародні стандарти – це **уніфіковані правила поведінки**, вироблені міжнародним співтовариством, які встановлюють мінімальні вимоги для держав у різних сферах. За визначенням К. Савчука, вони можуть бути розглянуті у двох вимірах:

1. як міжнародно-правові норми та принципи, що містяться в договорах та угодах і мають обов'язковий характер;
2. як документи рекомендаційного змісту (soft law), прийняті міжнародними організаціями (ISO, ЮНЕСКО, ООН), які не створюють юридичних обов'язків, проте формують практику застосування [Савчук, 2019].

Таким чином, міжнародні стандарти можна розуміти як своєрідний «еталон» правового регулювання, відхилення від якого свідчить про порушення або неповне виконання міжнародних зобов'язань.

У доктрині прав людини міжнародні стандарти визначаються як **мінімально необхідний обсяг гарантій**, що має бути забезпечений державою. За П. Рабіновичем, це уніфіковані й функціонально універсальні принципи та норми, які фіксують права та свободи людини відповідно до досягнутого рівня соціального розвитку й передбачають санкції за їх порушення [Рабінович, 2018].

Інші науковці (С. Чорна, Л. Наливайко, К. Степаненко) підкреслюють, що стандарти – це критерій рівня демократичності держави: якщо права людини забезпечуються відповідно до міжнародних стандартів, то держава може вважатися правовою і демократичною.

Важливим є і погляд зарубіжних дослідників. Так, J. Donnelly та D. Whelan відзначають, що хоча держави беруть на себе міжнародні зобов'язання, вони зберігають право національного тлумачення цих норм, що створює ризик часткової імplementації [Donnelly, Whelan, 2020].

У сфері освіти міжнародні стандарти відображаються у:

- універсальних договорах (Загальна декларація прав людини, МПЕСКП, Конвенція про права дитини);
- регіональних актах (Протокол № 1 до ЄКПЛ, Європейська соціальна хартія);
- спеціалізованих інструментах (Лісабонська конвенція 1997 р., документи Болонського процесу);
- судовій практиці ЄСПЛ.

ЮНЕСКО виділяє чотири ключові критерії ефективності права на освіту: **доступність, прийнятність, якість і адаптивність** (модель 4А К. Томасевскі). Саме вони формують міжнародний стандарт, що зобов'язує держави створювати умови для недискримінаційного доступу, належного змісту, гнучких форматів та високого рівня освітніх послуг.

О. Якушина пропонує розглядати стандарти у широкому розумінні – як орієнтири для всіх держав, та у вузькому – як набір правил для конкретних країн (наприклад, для України в умовах європейської інтеграції).

Дослідниця Л. Заболотна наголошує на ролі практики ЄСПЛ у тлумаченні змісту права на освіту, оскільки саме Суд визначає межі позитивних зобов'язань держав.

Узагальнюючи наведені підходи, міжнародно-правові стандарти забезпечення права на освіту доцільно визначити як:

закріплені в міжнародних актах уніфіковані принципи, норми та рекомендації, що встановлюють мінімально необхідні умови функціонування національних освітніх систем і гарантують реалізацію права людини на освіту шляхом поєднання обов'язкових і рекомендаційних механізмів, підкріплених можливістю застосування міжнародної відповідальності.

Отже, міжнародно-правові стандарти забезпечення права на освіту виступають важливим інструментом перетворення загальних декларацій на реальні зобов'язання держав. Вони формуються на

універсальному, регіональному та секторальному рівнях, поєднуючи обов'язкові норми та рекомендаційні положення, які разом створюють єдиний простір освітніх гарантій. Сучасні наукові підходи свідчать про те, що попри відмінності у трактуванні, всі автори сходяться у визнанні стандартів мінімально необхідним еталоном захисту прав людини. У сфері освіти вони виконують роль критерію демократичності держави та визначають рівень соціальної справедливості. Для України питання імплементації міжнародних стандартів набуває особливої ваги у зв'язку з викликами війни та потребою інтеграції до європейського правового простору. Саме завдяки дотриманню міжнародних стандартів у сфері освіти можна забезпечити не лише формальне проголошення права, а й його реальну реалізацію для кожної людини.

Література:

1. Савчук К. О. Міжнародні стандарти // Енциклопедія міжнародного права. – К., 2019.
2. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: сутність і зміст. – Львів, 2018.
3. Чорна С. З. Міжнародно– правові стандарти захисту прав людини. – Харків, 2020.
4. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Стандартизація прав людини в міжнародному праві. – К., 2021.
5. Donnelly J., Whelan D. International Human Rights. – Boulder, 2020.
6. Altwickler T. Transnational Human Rights Interpretation // Human Rights Law Journal. – 2017.
7. Marks S. Human Rights and Development. – Oxford: OUP, 2019.
8. UNESCO. Right to Education: Normative Framework. – Paris, 2019.
9. Safarova Sh. P. Human rights education and interpretation of standards. – Tashkent, 2020.
10. Lansdown G., Vagri Z. Education rights in the CRC. – Geneva, 2015.
11. Якушина О. С. Міжнародні стандарти освіти: широке і вузьке тлумачення. – Одеса, 2020.
12. Заболотна Л. В. Міжнародно-правове забезпечення права на освіту. – К., 2021.
13. ЄСПЛ. Справа «Лейла Шахін проти Туреччини» (2005).
14. ЄСПЛ. Справа «Кьелдсен, Буск Мадсен і Педерсен проти Данії» (1976).
15. Томасевські К. Право на освіту: 4А– схема. – ЮНЕСКО, 2001.